

Şehir planlamada yaşlıya ve yaşlının barınma sorununa yeniden bakmak

M.BURCU SILAYDIN¹, Dokuz Eylül Üniversitesi

Öz

Barınma, yaşlılık dönemini yaşayan bireylerin temel sorunlarından biridir. Türkiye’de, sorunun çözümüne yönelik tek seçenek olarak huzurevleri sunulmaktadır. Huzurevlerinin niceliksel yetersizliği, çözüm alternatiflerinin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Şehir planlama sürecinde, toplumun geleceği düşünülerek mekansal kararlar üretilmektedir. Bu nedenle, mekansal kararlara yön veren veriler, nüfusun genel özelliklerinden elde edilir. Bu durum, kentteki bazı grupların (yaşlılar, kadınlar, çocuklar gibi) talep ve gereksinimlerinin göz ardı edilmesinin nedenlerinden biridir. Planlama sürecinin başında engellenen yaşlı ve kent planlama ilişkisi, sadece huzurevi yer seçimi kararıyla sınırlı kalmaktadır. Makalede, yaşlılık dönemini yaşayan bireylerin talep ve gereksinimlerinin şehir planlama sürecine dahil edilmesine yönelik bir öneri, barınma sorunu bağlamında geliştirilmektedir. Öneri, anılan sorunun çözümünde huzurevlerine alternatif geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Yaşlı, şehir planlama, huzurevi, barınma sorunu.

A new look to elderly and occupancy problem of elderlies in the city planning process

Abstract

Occupancy is one of the basic problems of elderlies. In Turkey, rest homes are only alternative for solving the problem. Quantitative inadequacy of rest homes requires to develop other alternatives for solution.

Spatial decisions are made by considering of the future of society in city planning process. Thus, data that orient to spatial decisions are collected from the whole population. It is one of the reasons the neglection of demands and needs of some groups (for example, elderlies, women, kids) who live in city. Therefore, the relation of elderly with urban planning is limited only with location decision for rest home. In this paper, a proposal that aims to include the demands and needs of elderlies in city planning process was developed with in the contexts of occupancy problem. The proposal helps to make alternatives to rest home for solving the problem.

Keywords: Elderly, city planning, rest home, occupancy problem.

---

¹ Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fak., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İZMİR
e-mail: burcu.silaydin@deu.edu.tr

Giriş

Modernist ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda gerçekleşen kentsel mekan üretiminin, yaş dönemleri bağlamında hedef kitesini erişkin bireyler oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, yaşlılık dönemini yaşayan bireylerin talep ve gereksinimleri, mekan üretim sürecinde göz ardı edilmektedir. Bu durum, yaşlıların, yaşlanmalarına paralel ortaya çıkanlara ek, kentsel mekanın kendilerine göre kurgulanmamış olmasından kaynaklı sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Barınma sorunu da bu bağlamda ele alınabilecek temel bir sorundur. Ülkemizde yaşlının barınma sorunu huzurevleriyle çözülmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede şehir planlama eyleminde yapılan, uygun huzurevi yer seçimi kararları üretmekle sınırlıdır.

Plan üretme sürecinin ilk aşamaları olan veri toplama çalışmalarında toplumun tümüne ilişkin genel bilgilerin elde edilmesi ve kararların bu bilgilere dayalı alınması, yaşlı bireylerin talep ve gereksinimlerinin baştan devre dışı bırakılmasına neden olmaktadır. Makalede, şehir planlama sürecinin bu ilk aşamasına yaşlıların dahil edilmesi konusu üzerine odaklanılmaktadır. Çünkü barınma sorunu, çözümünü sadece huzureviyle sınırlı kalacak tek tip bir niteliğe sahip değildir. Kentsel mekanda barınma sorununun değişen yelpazesini görmek için, şehir planlama sürecinde yaşlıya yeniden ve daha yakından bakmak gerekmektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfus ve huzurevi istatistikleri

Ülkemizde, yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı, gelişmiş ülkelere göre düşük seviyede olsa bile, nüfus verilerini değerlendirdiğimizde bu oranın arttığı görülmektedir. Türkiye’de 1935-2000 yılları arasında 0-14 yaş gruplarının toplam nüfus içindeki oranı 1935 yılında %41,23 iken, bu oran 2000 yılında %29,82’ye düşmüştür. 15-64 yaş grubunun aynı yıllar için oranı, %54,43’ten %64,45’e yükselirken; 65 yaş ve üstü nüfusun oranı da yine aynı yıllar için %3,89’dan %5,69’a yükselmiştir (Çizelge 1).

0-14 yaş grubu oranının azalırken; 15-64 ve 65 ve üstü yaş grubu oranının artması, Türkiye nüfusunun yaşlanmakta olduğunu göstermektedir. 60 yaş ve üstü için, 2025 yılı için tahmin edilen değer ise %12,8 olarak hesaplanmıştır, (Kırımlı, 2005). Bu durum, yaşlanmaya paralel ortaya çıkan sorunlarda da niceliksel artış yaşanacağını bir işarettir.

Öte yandan, modernleşme kuramı, toplumlar modernleştikçe, birinci tip akrabaların ve özellikle ana-babaların çok yakın ilişkiler içinde olduğu geleneksel aile yapısından, kişiler ve aile içi bireyler arası ayrılık kültürünün yaşandığı çekirdek ailelere doğru bir dönüşümün yaşanacağını varsaymaktadır. Bu varsayım, yaşlı bireylerin bakımının toplum modernleştikçe aile üyeleri (erişkin çocuklar) tarafından sağlanmayacağını öngörmektedir. Bu da, toplumun modernleşmesine paralel, sosyal devlet anlayışı içerisinde, yaşlı bakımına yönelik kurumsal gereksinimin artacağı anlamına gelmektedir. Türkiye, 1950’lerden sonra endüstrileşmeye başlamış ve özellikle 1980’lerden sonra endüstrileşme süreci ivme kazanmıştır.

Endüstrileşme ve kentleşme sürecinin doğal sonucu olarak, toplumsal değişim de yaşanmıştır. Bu bağlamda, yaşlıların barınma sorununun çözümüne yönelik huzurevleri sayısının 1950'lerden günümüze arttığı görülmektedir.

Çizelge 1. Türkiye’de yıllara göre yaş gruplarının dağılımı

Yıllar	Yaş Grupları			
	0-14 (%)	15-64 (%)	65+ (%)	Bilinmeyen
1935	41,23	54,43	3,89	0,45
1940	42,10	54,26	3,53	0,11
1945	39,50	57,04	3,33	0,13
1950	38,28	58,29	3,30	0,13
1955	39,37	57,05	3,42	0,16
1960	41,17	55,12	3,53	0,18
1965	41,89	54,01	3,96	0,14
1970	41,79	53,79	4,40	0,02
1975	40,48	54,74	4,59	0,19
1980	38,97	55,93	4,72	0,38
1985	37,52	58,09	4,20	0,19
1990	34,96	60,68	4,28	0,08
2000	29,82	64,45	5,69	0,04

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi, <http://www.tuik.gov.tr>

Türkiye’de 2008 yılı itibarıyla, SHÇEK’e bağlı 72, dernek ve vakıflara ait 34, azınlıklara ait 7, kamu kurum ve kuruluşlarına ait 6, yerel yönetimlere ait 19 ve gerçek kişilere ait 109 olmak üzere toplam 247 huzurevi bulunmaktadır, (SHÇEK, 2008). Kuruluş yıllarına göre huzurevlerini incelediğimizde karşımıza aşağıdaki Çizelge çıkmaktadır.

Çizelge 2. Kuruluş yıllarına göre huzurevleri

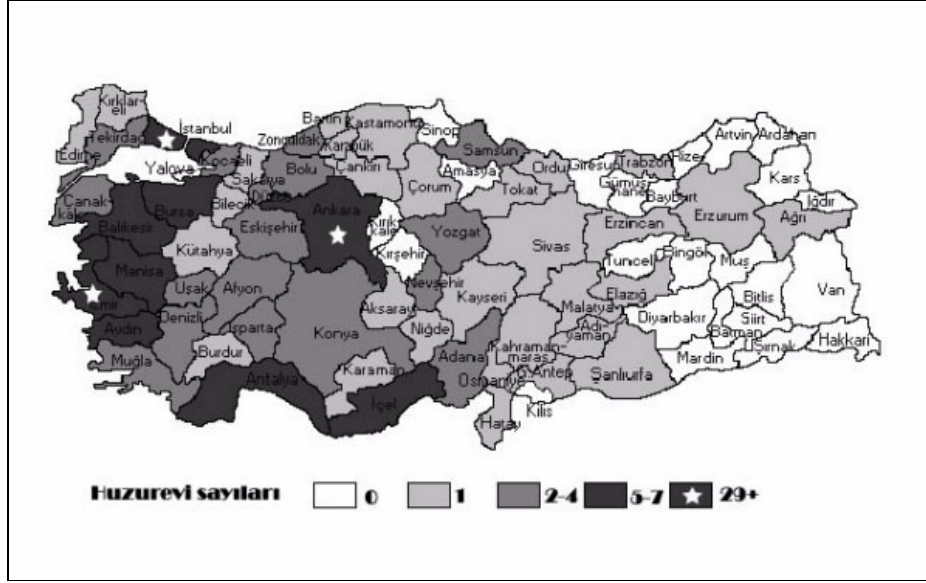
Kuruluş yılı	Sayı
1832 – 1895	7
1957 – 1970	9
1971 – 1980	10
1981 – 1990	32
1991 – 2000	63
2001 – 2006	111

Kaynak: SHÇEK Resmi Web Sitesi, <http://www.shcek.gov.tr>

Cumhuriyet Dönemi öncesi kurulan 7 huzurevinin 6’sı azınlıklara aittir; biri ise Osmanlılara ait Darülaceze’dir. Cumhuriyet Döneminde ise ilk huzurevi 1957 yılında kurulmuştur. Tablodan da görüldüğü üzere, huzurevlerin kuruluş yıllarına göre dağılımı ülkemizdeki endüstri temelli gelişim süreciyle paralellik göstermektedir. Bu durum, gelişmeye paralel, yaşlı bakımının geleneksel aile

modellerinkinden farklı olarak kurumsal çatı altında karşılanması gereken bir sorun haline geldiğinin bir göstergesidir.

Buna ek olarak, Türkiye'deki huzurevlerinin illere göre dağılımına baktığımızda karşımıza aşağıdaki harita çıkmaktadır:

Harita 1. Türkiye'deki huzurevlerinin illere göre dağılımı

Harita 1, gelişmişlik düzeyi ile yaşlı bakımının kurumsal çatı altında sağlanma gereksinimi arasındaki doğru orantıyı göstermektedir.

Gelişmişlik düzeyi bağlamında diğer bir değerlendirmeyi kent ve kır arasında yapmak mümkündür. “Yüzyılımızdaki gelişmeler sonucunda ortalama yaşam beklentisindeki artış, boşanmalar ve özellikle kadının kamu yaşamındaki haklı yerini alması nedeniyle aile yapısı etkilenmekte ve bu sosyal birimin duruma uygun yeniden örgütlenememesi nedeniyle aile üyeleri birbirinden uzaklaşmaktadır. Kentte yaşayan aile sayısının ve bağımsız hane tercihlerinin artması ile aile içinde sadece yaşa bağlı aile rolleri ve sorumlulukları değil aynı zamanda ailenin yaşlı üyelerinin birçok geleneksel rolleri de değişmektedir. Ayrıca kentlerdeki gelir farklılıkları daha çok toplumsal hareketlilik aile üzerinde etkisini göstermekte, aile küçülmekte, ekonomik özelliği de değişmektedir. Tüm bu değişikliklere paralel yaşlı nüfusunun giderek artması ve yaşlının evde bakımının zorlaşması, özellikle kentlerde, sunulan hizmetler konusunda ciddi adımlar atılması gerektiğini ortaya koymaktadır” (Sılaydın ve Güngörmüş, 2003:377). Bu kapsamda, yaşlıların yaşadığı en önemli sorun **barınma sorunudur**.

2008 yılı itibariyle, 247 huzurevinin toplam kapasitesi **19.900** kişidir. 2000 yılı itibariyle 65 yaş ve üstü nüfus ise **3.858.949** kişidir. Yaşlı nüfus ve

huzurevlerinin toplam kapasitesi arasında kabaca bir oranlama bile yapıldığında, huzurevlerinin yetersizliği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olduğunu ve yaşlı nüfus oranının arttığını da göz önünde bulunduracak olursak, yaşlıların barınma sorununa çözüm olarak huzurevlerinin ileride de yetersiz kalacağını söylemek zor olmayacaktır.

Bu durumda, mevcut ve potansiyel barınma sorununa yönelik alınması gereken önlemler ne olabilir?

- Ya huzurevi sayısı-kapasitesi arttırılmalıdır;
- Ya da huzurevlerine alternatif öneriler geliştirilmelidir.

Huzurevi sayısının artırılması: Bu seçenek pek çok sorunu içinde barındırmaktadır. Huzurevi yapımının maliyetli olması, kentsel alan içinde maliyetleri azaltmak için kamu arazilerinde huzurevlerinin yer seçmesi ve bu arazilerin genelde kent merkezlerinden uzak, çoğu, yaşlının hareketini kısıtlayacak engebeli-eğimli topoğraflarda bulunması gibi. Bu seçenek aynı zamanda yaşlının alışık olduğu yaşam çevresinden uzaklaşması, kentsel mekandan soyutlanması anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, bir çözüm önerisi olarak sadece huzurevlerini görmek, yaşlılık dönemindeki bireyin barınma sorununun tektipleştirildiğinin bir ifadesi haline gelmektedir. Oysa içinde buldukları sosyo-ekonomik özelliklere ve mekansal olanakların çeşitliliğine paralel, yaşlıların barınma sorunları da çeşitlilik arz etmektedir.

Kısaca, çözümün tek tip görülmesi, barınma sorunun tek tip görülmesinden ileri gelmektedir. Barınma sorununun tek tip olarak görülmesinin nedeni de yaşlıların tek tip olarak görülmesidir.

Huzurevlerinin tek çözüm olarak görülmemesi: Bu seçenek, kentte yaşlılarının barınma sorununun çözümüne yönelik huzurevlerine alternatif önerilerin geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Alternatif üretebilmek için, yaşlıların barınma sorununun nasıl oluştuğu ve nasıl çeşitlendiği saptamak, yani barınma sorununu tek tip olarak görmemek gerekir. Bunu sağlamanın ön koşulu ise yaşlılık dönemini yaşayan bireylerin sosyal, ekonomik ve demografik özelliklerini incelemek ve değerlendirmektir.

3. Şehir planlama sürecinde yaşlıya yeniden bakmak²

Kentte yaşayan yaşlıların barınma sorunlarının değişen yelpazesini saptamak amacıyla -ilerideki çalışmalarda çeşitlenmesi gerektiği göz önünde bulundurularak-, iki temel veri arayışına gidilmiştir:

- Niceliksel veri (demografik dağılım)
- Niteliksel veri (sosyo-ekonomik özellikler)

Niceliksel Veri: İlk olarak niceliksel veri toplama aşamasının gerçekleştirilmesinin nedeni, yaşlıların barınma sorununun potansiyel olarak yoğun olduğu yerleri saptamaktır. Niceliksel veri toplama aşamasında, herhangi bir planlama sürecinde toplanan genel demografik verilerden farklı

olarak, kent bütünde ve mahalle sınırı duyarlılığında demografik dağılımın bilinmesi gerekmektedir.

Niteliksel Veri: Yaşlıların barınma sorunlarını temel alan sosyo-ekonomik bir analizin temel unsurları şu şekilde saptanmıştır:

- Yaşlıların ekonomik durumları
- Yaşlıların yalnız/ailesiyle birlikte yaşıyor olma durumları.

Bu iki unsurun kombinasyonları, yaşlı barınma sorunlarının öncelik sıralamasını bize vermektedir. Bu kombinasyonlar, barınma açısından en sorunlu olandan en az sorunlu olana doğru şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ekonomik durumu kötü – yalnız yaşayan yaşlı
- Ekonomik durumu kötü – ailesiyle yaşayan yaşlı
- Ekonomik durumu iyi – yalnız yaşayan yaşlı
- Ekonomik durumu iyi – ailesiyle yaşayan yaşlı.

Bu verileri toplama, verilere dayalı yaşlıların barınma sorunlarını saptama ve buna göre huzurevine alternatif çözüm üretme çabaları, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programında açılan “*URD 501-Urban Design Project for Architects*” isimli ders kapsamında gerçekleştirilmiştir.

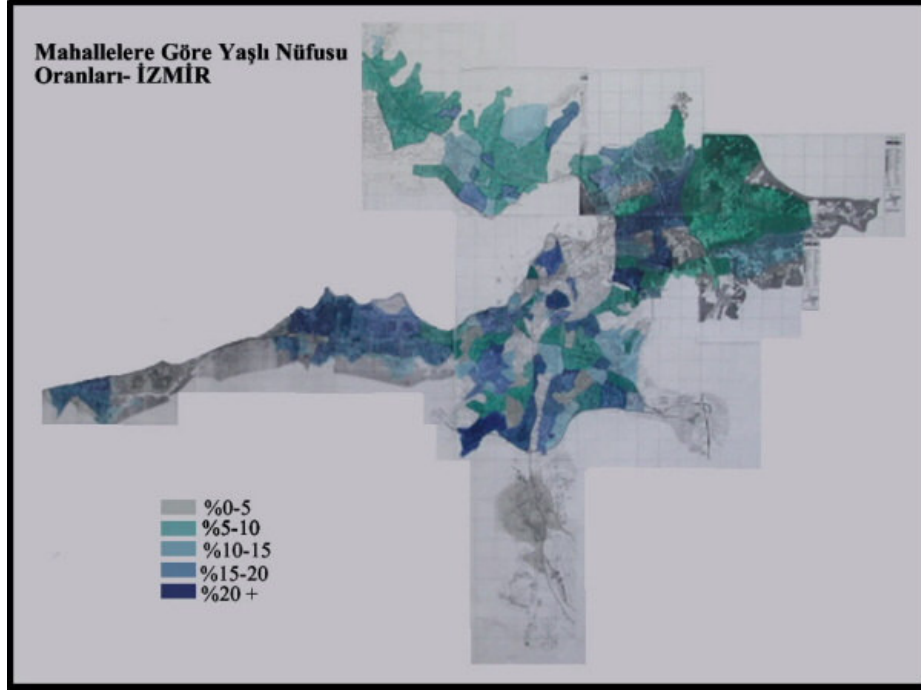
Her planlama sürecinde yapıldığı gibi, az önce sayılan verileri toplamak amacıyla, ilgili kurum ve kuruluşlara gidilmiştir. Ancak, bu yaş dönemine ilişkin istenen verilere ulaşamamıştır. Bu nedenle mahalle muhtarlıklarından elde edilen nüfus bilgileri bir araya getirilerek, “*mahalle bazında demografik kent haritası*” oluşturulmuştur (bkz.Harita 2). Mahalle bazında demografik kent haritası, yaşlı sorunlarının potansiyel olarak yoğunlaştığı alanları göstermektedir. Yine, ilgili kurum/kuruluşlardan hazır olarak elde edilemeyen sosyo-ekonomik veriyi oluşturmak amacıyla, mahalle muhtarlarıyla görüşmeler yapılmış; “*mahalle bazında yaşlılarının sosyo-ekonomik özelliklerini gösterir harita*” üretilmiştir (bkz. Harita 3).

Bu haritaların niteliksel yeterliliği, benzer çalışmaların sürdürülmesiyle gelişmeye açık bir konudur. Bununla birlikte, ilk aşama olarak barınma sorunu kapsamında oluşturan baz paftaların, temel sosyal-ekonomik-demografik özellikleri gösterir niteliğe sahip olması gerektiği ortadadır. Proje kapsamında barınma sorununa yönelik getirilecek öneriler açısından elde edilen haritalar iki anlamda önem taşımaktadır:

- Öncelikli barınma sorun alanlarını/ ilk müdahale alanlarını saptamak,
- Getirilecek çözüm önerilerinin farklılaşan sorun biçimlerine göre çeşitlendirmek.

Üretilen haritalar, mahalle ölçeği duyarlılığında, barınma sorunlarının var olup/olmadığını, yoğunluğunu ve niteliğini irdeleyen çalışmalara baz

oluşturmaktadır. Elde edilen bu veriler ışığında, yaşlılarının barınma sorununa oluşturan nedenler, aşağıdaki ilçelerle örneklendirmektedir.

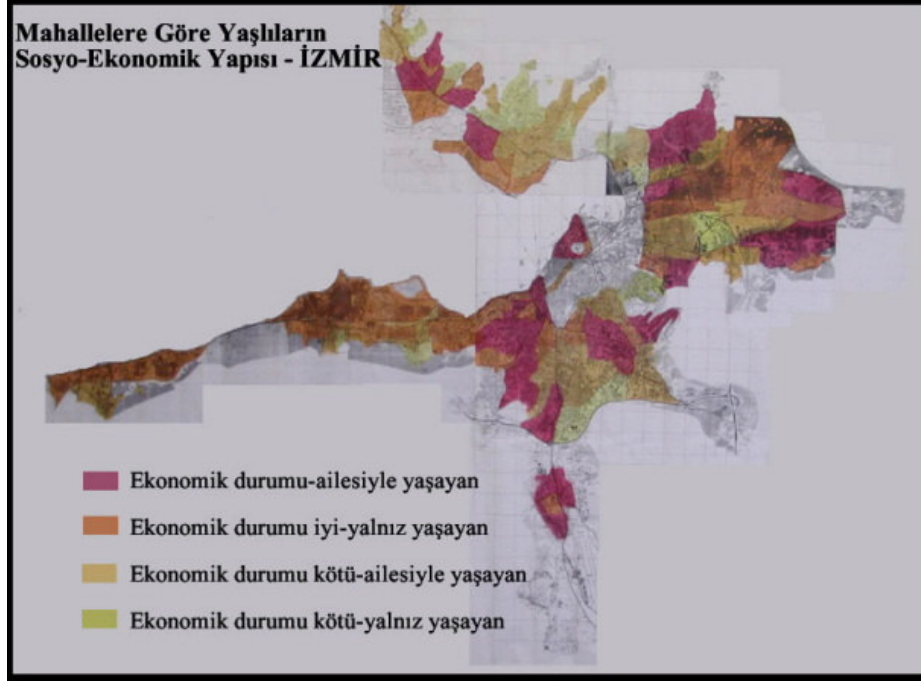
Harita 2. Mahallelere göre yaşlı nüfus oranları

Buca İlçesi: Buca ilçesinde yapılan yerleşik doku analizleri ve mahalle muhtarlarından alınan bilgilere dayanarak yaşlıların daha çok aileleriyle birlikte/gözetiminde yaşamakta olduklarını; bununla birlikte yalnız yaşayan yaşlıların barındıkları evlerin konfor koşulları açısından elverişli ortam sağlamadığını söylemek mümkündür.

Konak İlçesi- Alsancak, Hatay ve Bahçelievler Semtleri: Konak ilçesinde yapılan çalışmalar, proje dersinin sınırlı zamanından ötürü, Alsancak, Hatay ve Bahçelievler semtleri ile sınırlı kalmıştır. Aynı zamanda, bu semtler, Konak İlçesinde en yoğun yaşlı nüfus oranına sahip semtler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan incelemeler, bu semtlerde yaşayan bireylerin, ekonomik seviyeleri yüksek, ailesiyle ya da yalnız yaşayan bireyler olduğunu ortaya koymuştur. Çoğunun kaldıkları evlerin kendilerine ait olduğu, bu bireylerin ağırlıklı gereksinim ve sorunlarının kente katılım ve yalnızlık olduğu görülmüştür.

Balçova ve Narlıdere İlçeleri: Narlıdere ve Balçova ilçelerindeki mahallelerde yaşlı nüfusun oldukça yoğun olduğu saptanmıştır. Bu kesimdeki yaşlıların ekonomik durumları yerinde olduğu ve yalnız ya da eşleri ile birlikte yaşadıkları gözlenmiştir. Yine bu kesimde yaşayan yaşlıların istekleri kentle

bütünleşmek ve yalnızlıklarını unutturacak faaliyetler gerçekleştirebilmek yönündedir.

Harita 3. Mahallelere göre yaşlıların sosyo-ekonomik yapısı

Bu örnekler, temel barınma sorununun (ekonomik durumu kötü-yalnız yaşayan yaşlıların barınma sorunu), İzmir kenti genelinde var olmadığını göstermektedir. Buca ilçesindeki sorunla, Balçova İlçesindeki sorun, aynı nedenden kaynaklanmamaktadır. Sorunun nedenine yönelik çözümler, alternatiflerin kendiliğinden gelişmesine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla, barınma sorununu tektipleştiren herhangi bir sayısal genelleme, çözümü de sınırlandıracaktır. Daha açık bir ifadeyle, örneğin, Alsancak ve Hatay semtlerinde temel barınma sorunu bulunmamaktadır. Yalnızlık-kendine yetememe nedeniyle oluşan barınma sorunlarından ötürü huzurevlerine yönelik yaşlıların bu sorunu, o ilçede artırılabilir dayanışma merkezleriyle ve günlük işlerini sürdürmelerine yardımcı destek hizmetlerinin geliştirilmesiyle ortadan kaldırılabilir. Buca ilçesinde durum farklıdır; burada yaşlılar genelde ailelerinin gözetiminde bulunmaktadır. Ancak, yaşam alanlarının konfor koşullarının yetersizliği, hem yaşlılar hem de aileleri açısından sorun oluşturmaktadır. Bu ve benzeri alanlarda, konut konfor koşullarının iyileştirilmesi ve/veya her binada en az bir adet olacak şekilde, düşük maliyetli (tek odalı) yaşlı dairelerinin yapılması, barınma sorunu için bir başka çözüm alternatifi olabilecektir.

Sonuç

Yaşlılık dönemini yaşayan kentlinin talep ve gereksinimlerinin şehir planlama sürecine dahil etmenin ön koşulu, bu yaş grubuna ait bilgilerin, sorun bağlamında detaylı elde edilmesidir. Ülkemizde yaşlı nüfusunun ve 1950'lerden bu yana kurum çatısı altında bakım gereksiniminin giderek arttığı göz önünde bulunduracak olursa, yaşlıyı göz ardı etmenin ileride çok daha büyük sorunlara yol açacağını görmek mümkündür. Makalede, kentte yaşayan yaşlıya “yeniden bakmaya” yönelik bir adım, barınma sorunu bağlamında atılmıştır. Atılan bu adım benzer çalışmalarla geliştirilmesi, yaşlının planlama sürecine dahil edilmesi adına önem taşıyacak ve belki de ileride erişkin dışı yaş gruplarını da gözetken yeni bir şehir planlama sürecinin tanımlanmasına doğru bir temel oluşturacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Kırımlı, Y. (2005). Nüfus sayımlarına yansıyan yönleriyle yaşlı nüfus. *III.Ulusal Yaşlılık Kongresi* bildiriler kitabı, İzmir, (s.37-50).
- Sılaydın, M.B. ve Ergin, Ş. (2005). Yaşlılık dönemini yaşayan bireylerin talep ve gereksinimlerini planlama sürecine dahil etmeye yönelik arayışlar: Bir yüksek lisans proje dersi deneyimi. *III.Ulusal Yaşlılık Kongresi* bildiriler kitabı, İzmir, (s.51-58).
- Sılaydın, M.B. ve Güngörmüş, G. (2003). Yerel yönetimlerde destek hizmetlerinin geliştirilmesi: Tahsin Yazıcı Mahallesi (Pilot çalışma). *II.Ulusal Yaşlılık Kongresi* bildiriler kitabı, Denizli, (s.376-382).
- Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi, <http://www.tuik.gov.tr>
- Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Resmi Web Sitesi, <http://www.shcek.gov.tr>